

ОСОБА В ІСТОРІЇ

Сергій СТЕЛЬНИКОВИЧ,
кандидат історичних наук, доцент, докторант Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ВОЛОДИМИР МОНОМАХ

Останній великий князь Русі

«Що є ліпше й чудовіше, аніж жити братам разом?!», — повчав своїх нащадків ще на початку XII ст. князь Володимир Мономах.

Володимир Всеволодович (Мономах) (1053(4)—1125) — смоленський, чернігівський, переяславський і великий князь київський.

У родинному колі

У 1053(4) р. у сім'ї Всеволода Ярославича, четвертого сина Ярослава Мудрого, і Марії, дочки візантійського імператора Константина IX Мономаха, народився син, якого назвали Володимиром. Незабаром новонародженого охрестили й він отримав ім'я Василь.

Дитинство Володимира пройшло в м. Переяслав-Руський (нині — м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.). У 12-річному віці він розпочав військову й політичну діяльність, допомагаючи батькові.

Володимир Мономах був тричі одружений. Так, близько 1070 р. він взяв шлюб із дочкою англійського короля Гарольда II Гітою. Після її смерті одружився в 1107 р. вдруге (джерела, на жаль, не зберегли ім'я цієї жінки). Згодом Володимир Мономах взяв собі за дружину дочку половецького хана Аепа.

«А всіх походів зробив я вісімдесят і три великих»

У 1094 р. Володимир Мономах розпочав боротьбу із половцями, яка тривала не один рік. Князь здійснив не один десяток успішних походів, захищаючи південні землі Русі від нападів ворогів. Як згадував на схилі літ сам Володимир Мономах, *«всіх походів зробив я вісімдесят і три великих, а решти не пам'ятаю, менших»*.

Як виглядав цей хоробрий князь? Історик XVIII ст. Василь Татищев в одній зі своїх праць подав такий опис зовнішності Володимира Мономаха: *«Був красивий лицем, очі у нього були великі, волосся рудувате й курчаве, чоло високе, борода широка. Зростом він не був особливо високий, але міцний тілом і дуже сильний»*.

Про хоробрість і мужність князя читаємо й у «Повчанні»: *«...по ріці Росі їздячи, ловив я своїми руками тих же коней диких. Два тури на рогах підкидали мене з конем, олень один мене бив рогами. Вепр мені на бедрі меча одірвав, ведмідь мені біля коліна пітник укусив, лютий звір скочив до мене на бедра і коня зо мною кинув на землю, та бог мене уцілілим зберіг»*.

На київському престолі

У віці 60 років Володимир Мономах став великим князем київським. У квітні 1113 р. у стольному граді помер князь Святополк Ізяславич. Городяни, незадоволені економічною політикою князя (постування лихварям, спекуляції сіллю урядовцями), підняли повстання.

На вічі, що відбулося в Софійському соборі, було вирішено запросити посісти князівський стіл Володимира Мономаха.

Новообраний князь проявив себе як мудрий правитель. Він відновив централізовану монархію в Київській Русі, сприяв розвитку економіки держави, проводив активну зовнішню політику.

«Повчання»

Володимир Мономах автор кількох творів — «Граматка до Олега Святославича», «Молитва» та «Повчання».

На думку дослідників, «Повчання» Володимир Мономах написав у 1117 р. За жанром твір є повчанням із яскраво вираженою педагогічною метою. Цікаво, що згодом цей жанр використають у своїй творчості Іван Вишенський, Тарас Шевченко, Іван Франко, Павло Тичина та Олександр Довженко.

Літературознавець Петро Кононенко вважає, що в «Повчанні» *«втілена ціла концепція виховання: від родинного до родового й державного і від релігійно-філософського до практично-життєвого»*.

До чого ж закликав нащадків Володимир Мономах?

— «Усього ж паче — убогих не забувайте, але, наскільки є змога, по силі годуйте і подавайте сироті, і за вдовицю заступітесь самі, а не давайте сильним погубити людину».

— «Ні правого, ні винного не вбивайте і не повелівайте вбити його; якщо хто буде достойн навіть смерті, то не погубляйте ніякої душі християнської».

— «Паче всього — гордості не майте в серці і в умі».

— «Старих шануй, як отця, а молодих — як братів».

— «У домі своїм не лінуйтеся, а за всім дивіться».

— «Лжі бережися, і п'янства, і блуду, бо в сьому душа помирає і тіло».

— «Вшануйте гостя, звідки він до вас не прийде, — чи простий, чи знатний, чи посол, — якщо не можете дарунком, то їжею і питвом. Вони бо, мимо ходячи, прославлять чоловіка по всіх землях — або добрим, або лихим».

— «А коли добре щось умієте — того не забувайте, а чого не вмієте — то того учітесь».

«Повчання» Володимира Мономаха стало невичерпним джерелом української педагогіки та філософії.



ВОЛОДИМИР МОНОМАХ. ЦАРСЬКИЙ ТИТУЛЯРНИК. 1672 Р.

Використані джерела

1. Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. Войтович. — Біла Церква : Вид. О. В. Пшонківський, 2006. — 784 с.
2. Котляр М. Володимир Мономах / М. Котляр // Енциклопедія історії України : у 10 т. — Т. 1. — К. : Наукова думка, 2005. — С 616—617.
3. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич. — К. : Дніпро, 1989. — 591 с



ВІКТОР ВАСНЄЦОВ. ВІДПОЧИНОК ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА МОНОМАХ ПІСЛЯ ПОЛЮВАННЯ. 1900 Р.